

»Veš poet svoj dolg?«

Kultura in družbeno dogajanje sta vedno v nekem odnosu, v nekem sorazmerju. Za obdobje naše NOB bi lahko rekli, da je bila kultura del politike ali celo politično orožje; lahko bi pa rekli tudi obratno, da je bila politika del kulture v najširšem pomenu te besede. Kako se je to dvoje prepletalo med NOB, tu, v samem jedru okupirane Ljubljane, nam bo skušal približati človek, ki je doživel nastanek in rast organizacije med kulturniki in ki je bil v samem srcu Ljubljane do 8. septembra 1943, ko je Ljubljano zapustil in odšel v partizane.

Pogovor z muzikologom in skladateljem dr. Dragotinom Cvetkom je stekel spontano in tekoče.

Najprej naj pripomnim, je dejal tovariš Cvetko, da najbolj poznam situacijo na svojem področju. V tistem času, do odhoda v partizane, sem predaval na Akademiji za glasbo, ki je nadaljevala svoje delo kljub vojni vihri. Spominjam se, da so Italijani, ko so se tu čutili že dovolj močne, izdali ukaz, da se na univerzo lahko vpisujejo le študentje, ki so včlanjeni v GUF-Gioventù universitaria fascista, torej tisti, ki so včlanjeni v mladinsko univerzitetno fašistično organizacijo.

Zanimiv je podatek, da je bila pri tem izvzeta le Akademija za glasbo. Tako so se k nam lahko zatekali vsi tisti, ki se v to organizacijo niso hoteli

umetnosti in znanosti, prav tako pa tudi oči italijanskega okupatorja, ki je molče pa kljub temu dovolj zgovorno napovedal slovenski kulturi neizprosni boj.

Ena taka zelo pomembna odločitev je bil kulturni molk, ki ga je razglasila OF. Kdor tega ni doživel, si le težko predstavlja, kako je bilo naše kulturno razgibano mesto v trenutku spremenjeno. Noben koncert, nobena razstava, noben literarni večer niti skromna šolska prireditev ni smela več privabljati občinstva. To naj bi dokazovalo, da Slovenci ne priznavamo stanja, kakršno je nastalo ob okupaciji; da naša umetnost lahko živi le v svobodi. To je bil na nek način aktiven odpor, saj je pripravil tisoče ljudi do tega, da so se odrekli redkim trenutkom razvedrila

molke je prav tako pomenil zavračanje našega gledališča in naše opere. Ta dva sta sicer delovala še naprej. Vendar to ni bilo nikakršno servilno vdnjanje okupatorju, temveč le način, kako preživeti, saj OF ni mogla podpirati vseh kulturnikov, ki so bili odvisni od razstav in prireditev.

Kljub vsemu pa lahko trdim, da je bil to čas le zunanega mrtvila. Kulturni delavci smo bili še kako aktivni tako politično kot tudi na kulturno-ustvarjalnem področju. V zvezi s tem moram povedati, da smo bili kulturni delavci tu v Ljubljani, v političnem smislu, povezani v trojke, to je konspirativne zveze treh ljudi, lahko tudi dveh. Naš namen je bil širiti ideje OF in vzdrževati zveze. Nekdo je lahko bil v več trojkah hkrati. Naši akademiki smo bili povezani med seboj učitelji, prav tako pa so imeli tudi študentje svoje trojke. V letu 1942 sem npr. deloval v trojki s (profesorjem) Karlom Pahorjem in Maksom Pirnikom, ki pa ni bil sodelavec akademije, temveč zveza navzven. Te trojke so bile zelo uspešne; širili smo propagando in letake, raznašali Slovenski poročevalec in orožje, zbirali pomoč za begunce in podobno.

Tako se mi je nekoč pripetilo, ko sem nosil v aktovki Slovenski poročevalec, za kamuflačo pa sem imel zraven še Verdijevo Aido, da so me v Wolfovi ulici karabinjerji nenadoma obstopili, me pretipali, za aktovko pa so me le vprašali, kaj je v njej. Odgovoril sem, da Verdijevo Aida, nakaž je karabinjer odgovoril, a, musicista, avanti, avanti – torej glasbenik, naprej, naprej!

Takih prilog je bilo tiste čase ničkoliko.

Če se vrnem na kulturno-ustvarjalno področje, lahko trdim, da so bili naši kulturni delavci kljub nenaklonjenim časom silno dejavni tudi na ustvarjalnem področju. Dobro se spominjam nekaterih skladateljev, npr. Blaža Arnič, ki je v tistem času pripravljel simfonijo Vojne vihere; ali Demetrija Žebreta, ki je prav tako ves čas ustvarjal; leta 1942 je napisal orkestralno skladbo Prebujenje, Svobodi nasproti ali Himna svobodi. Spominjam se cele vrste drugih aktivnih komponistov, kot so bili Sveto Marolt-Špik, Rado Simoniti, Radovan Gobec, Marjan Kozina, Karol Pahor, Drago Korošec, moj brat Ciril Cvetko in končno tudi jaz sam.

Kulturni molk je bil torej le zavesa, za katero se je razvijala živa ustvarjalnost naprednih umetnikov, saj je bil to navsezadnje čas, ko je dala OF slovenskim umetnikom sporočilo, naj ustvarjajo umetnost, dostopno najširšim množicam, umetnost, ki bo dvigala duha in krepila vero v zmago.

To je bil čas, ko je naš veliki pesnik napisal: »Veš poet svoj dolg?«

POGOVOR Z NARODNIM HEROJEM JANEZOM UČAKARJEM

Borci naj bodo prisotni povsod

»Prva naloga borcev NOB ni v tem, da bi se ukvarjali z lastnimi problemi, marveč je v družbenopolitičnem delovanju na vseh področjih naše družbe«, je med pogovorom poudaril Janez Učakar, narodni heroj in eden od izredno delavnih družbenopolitičnih delavcev pri nas, saj je zadolžen za vrsto pomembnih nalog, ki jih opravlja z zagnanostjo in neomajno vero v uspeh.

Med drugim je bil tudi delegat na IX. kongresu ZKS, predsednik občinske organizacije zveze združenj borcev, član mestnega in republiškega odbora ZZB, član predsedstva občinske konference SZDL, član odbora za pohod po poteh partizanske Ljubljane in še nedavno predsednik občinske konference zveze rezervnih vojaških starešin. Rad se ukvarja z mladino in ko je govoril o njej, je dejal, da so borci iz naše občine posebej zavzeti pri mentorstvu po šolah, saj je mladim treba prenašati ideale, vsebino in izkušnje iz revolucije.

Skratka, Janez Učakar je neverjetno delaven in žilav, ne pozna ne razočaranj ne malodušja, dobro pa vidi tudi razne napake, ki nas kot družbo tepejo zadnje čase.

»Ni prav, da se nekateri borci držijo ob strani in se prepuščajo, kakršnemukoli malodušju; borci morajo biti povsod prisotni in tudi zelo vztrajni in odločni ter se še naprej boriti za razvoj naše samoupravne družbe v smeri, kot smo jo bili začrtali že med NOB. Le z delavnostjo in z odločnim glasom bomo prispevali svoj delež k temu, da rešimo probleme, ki se tako trdovratno zgrinjajo nad našo deželo.«

– Rekli ste, da so nekateri razočarani nad sedanostjo. S kakšnimi občutki jo vi sprejemate?

»Nekdaj smo v pomanjkanju in iz nič napravili marsikaj koristnega, celo neverjetnega in bili smo srečnejši, kot smo danes. Danes rušimo marsikaj, kar smo s težavo zgradili, kajti cena odgovornosti in časti je postala nizka, preveč je zapostavljen moralno-etični vidik odgovornosti posameznikov, vendar to še ni razlog, da bi popustili silam, ki nas po-

skušajo zavajati na stranpiti. Nisem za nekakšen etatizem, marveč za večje uveljavljanje doslednejšega samoupravnega delegatskega sistema, saj je v nadaljnjem razvoju samoupravnih odnosov edina perspektiva. Odločno je treba udariti po vseh, ki se neodgovorno vedejo in poskušajo razvrednotiti prizadevanja delovnega človeka.«

– Kaj pričakujete od kongresa? je bilo vprašanje, zastavljeno tik pred začetkom kongresa.

»Pričakujem, da bo kongres postavil določene stvari na svoje mesto, da bo zaostril odgovornost na vseh področjih, postavil v ospredje moralne vrednote, predvsem pa vzpostavil spoštovanje dogovarjanja. Doslej smo zapisali že kupe zares veliko leporečnih resolucij, a so vse ostajale na pol poti. Upam, da bo dal kongres dovolj moči tistim silam, ki sedaj s težavo vlečejo voz naše družbe v pozitivno, zaželeno smer.«

Janez Učakar je človek železne volje. Kako ne bi tudi bil, saj se je kalil v delavskem gibanju pred vojno in potem med NOB. Njegova življenjska pot je sila razgibana, zanimiva, polna odrekovanja, junaštva.

A. A.

V okvir kulturnega molka je sodil tudi bojkot prireditev, ki jih je organiziral okupator

včlaniti, pa tudi mnogi mladi, ki so se sem zatekli pred gestapom s Stajerske in Gorenjske. V ta namen smo na akademiji odprli tudi poseben oddelek, dramski oddelek, za katerega seveda ni bila potrebna glasbena predizobrazba. Na tem oddelku sem predaval uvod v filozofijo in estetiko in lahko rečem, da je bilo zelo prijetno delati s temi mladimi ljudmi.

Za to imenitno potezo pa bi se morali zahvaliti pravzaprav takratnemu upravnemu ravnatelju Akademije za glasbo Adolfu Gröbmingu, saj je prav po njegovi zamisli in za slugi nastal ta dramski oddelek, ki je deloval kar vso vojno. Prav tako je bila Gröbmingova zasluga, da so nam vsakega prvega v mesecu odtrgovali pri plači določen znesek, ki je bil namenjen pomoči beguncem, ki so pred gestapom bežali s Stajerske in Gorenjske. Vséga tega ni sovražnik nikoli izvedel.

Danes si le težko predstavljamo, kako pomembne so bile posamezne odločitve v tistem času, kajti oči vsega slovenskega ljudstva so bile uprte v predstavnike njegove

in pripravil k molku ustvarjalce, umetnike.

Kulturni molk pa ni pomenil samo vsega naštetega, temveč tudi zavračanje italijanskih prireditev. Spominjam se, da so na začetku priredili Italijani v opero npr. zelo znana italijanska imena operne umetnosti, toda brez zaželenega učinka. Kulturni

CICIBANI NA POHODU

21. aprila bodo mali šolarji iz vseh VVO občine Center odšli na pohod v počastitev praznika OF in 1. maja. Zbrali se bodo na letnem telovadišču v Tivoliju. Pot jih bo vodila mimo Cekinovega gradu do Vidmarjeve vile. Pohod bodo zaključili s partizanskimi pesmicami. Za spomin pa bo vsak ciciban dobil kartonski žeton, na katerem bo narisana motiv tradicij NOB.

Pobudo za pohod je dal svet za predšolsko vzgojo pri občinski zvezi prijateljev mladine, ki ga v sodelovanju z VVO tudi organizira.

K. S.

Bralna značka, najširša kulturna akcija med osnovnošolci

Tekmovanje za bralno značko v osnovnih šolah se končuje. V to široko in priljubljeno kulturno akcijo se v občini Center vsako leto vključi prek 75 odstotkov vseh osnovnošolcev. Zanimivo je tudi, da število tekmovalcev zadnjih nekaj let ne upada, temveč kakšno leto celo naraste, kar dokazuje, da je zanimanje za dobro mladinsko čtivo v osnovni šoli še kako prisotno. Prav gotovo ima pomembno motivacijsko vlogo učiteljeva spodbuda, pogovori o dobrih knjigah, srečanja s pesniki in pisatelji, obiski razstav itd. Ob tako vsebinsko bogatem oblikovanju bralne kulture med mladimi bralci postane knjiga njihova vsakdanja potreba – in prav v tem je največje vzgojno poslanstvo bralne značke. Žal pa se največkrat tekmovanje za bralno značko z osnovno šolo tudi konča. V občini Center nadaljujeta s to tradicijo le gimnazija Ivana Cankarja ter šola za medicinske sestre.

Osnovnošolci v Centru že vrsto let tekmujejo za Cicibanovo, Prežihovo, Bevkovo, Kranjčevo in Seliškarjevo bralno značko. Občinski odbor Zveze bralnih značk, ki deluje pri občinski Zvezi prijateljev mladine, vsako leto organizira tudi zaključno prireditev Zlati značkarji, namenjeno učencem osmih razredov, ki so vseh osem let tekmovali za bralno značko. Letos so se zbrali 7. aprila v kino dvorani Bežigrad in si ogledali nov slovenski mladinski film Učna leta izumitelja Polža, po filmu pa je sledil še pogovor z režiserjem in igralci. Pokrovitelj tekmovalca za bralno značko je občinska konferenca SZDL Ljubljana Center, akcijo pa financira kulturna skupnost.

R. S.

VLJANA LUKAS